GRAUR, Alexandru, 1952, *Lingvistica pe înţelesul tuturor*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti.
MANECA, Constantin, 1959, „Compusele şi terminologia ştiinţifică", în *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, p. 32.
MARCU, Florin, 2013, *Dicţionar actualizat de neologisme*, Editura Saeculum I. O., Bucureşti.
PROTOPOPOSECU PAKE, Emanuel, 1870, *Nou dicţionaru portativu*, Libraririu Edituru G. Joanide & A. Spirescu, Bucuresci.
RUSU, Valeriu, 2010, *Dicţionar medical, ediţia a IV-a revizuită şi adăugită*, Editura medicală, Bucureşti
SAMARIAN, Gh. Pompei, 1936, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, vol. I, 1382-1775, Tipografia Culturală, Bucureşti.

# CONOTAȚIA CA ELEMENT AL CULTURII ȘI AL DIMENSIUNII COGNITIVE

**Viorica MOLEA**
**Universitatea de Stat din Moldova,**
**Chișinău, Republica Moldova**

**Abstract:** *In the context of current research, there is a predilection for linguists to explore topics relating to dimensions of cultural-cognitive significance, pragmalinguistics or language creativity. In this sense, the integral linguistics, proposed by Coșeriu, is precisely the starting point for investigations regarding the language as an element of culture. Thus, some older concepts in the language are re-evaluated from new points of view, one of them being the connotation, a deep ethnic-symbolic content, forasmuch as the sources of connotation have their origin in the history and culture of the ethnic groups.*
**Keywords:** *connotation, culture, cognitive aspect, ethnicity, linguistic culturology*

În contextul cercetărilor actuale, relevăm o predilecție a lingviștilot pentru teme care explorează dimensiuni ale semnificației cultural-cognitive, ale pragmalingvisticii sau ale creativității limbajului. „Paradigma științifică a lingvisticii actuale, susține E.S. Kubreakova, poate fi caracterizată prin tendințe integrative în procesul de cunoaștere a lumii prin creativitate lingvistică, printr-o sinteză dintre comunicare și cogniție" [Кубрякова, 2004], adică o deviere de la studiile comparativiste sau structuraliste clasice, care au dominat mult timp spațiul cercetărilor lingvistice.

În acest sens, credem, lingvistica integrală, anunțată de Coşeriu, este tocmai pista de unde pornesc investigațiile referitoare la limba ca element al culturii, la studiul stratului de profunzime prin semantica cognitivă, cu toate aspectele ce derivă din aceasta: cultura națională, în strânsă corelație cu emoțiile și cu reflecția, gândirea umană.

Astfel, unele concepte mai vechi în limbă sunt reevaluate din puncte noi de vedere, obținând configurații interpretative conforme cu noile paradigme de cercetare. Unul dintre acestea este conceptul *conotație,* care ține nemijlocit de aspectul semantic, fapt care îl încadrează atât în preocupările lexicologiei, cât și în cele ale stilisticii, pragmaticii, semioticii.

Fiind definită drept o „valoare suplimentară – sugestivă, afectivă, de atmosferă etc., care însoţeşte un anumit cuvânt" [Condrea, 2008: 36] sau drept „al doilea nivel al semnificației ce apare atunci când sensul denotativ al termenului este înlocuit de valorile – culturale sau individuale – asociate unui mesaj" [Bart; Apud: Ștefănel A.], conotația stabilește o relație cultural-cognitivă, reflexivă cu mesajul și contextul în care apare. Sensul denotativ fiind substituit, în context, de unul secundar și figurativ, conotația dezvăluie note, sugestii care particularizează mesajul, conferindu-i un conținut etnico-simbolic profund, întrucât sursele conotației își au originea în istoria și cultura etniilor.

Referindu-ne la conceptul de cultură, stabilim că acesta, după Veronica N. Telia, presupune metode și tehnici de lucru, obiceiuri, moravuri, ritualuri, caracteristici de comunicare, moduri de a vedea, a înțelege și a transforma lumea." [Телия, 1991: 312-313] Astfel, de exemplu, o floare face parte din natură atunci când crește pe un câmp și face parte din cultură când este dăruită unei persoane dragi; o scoică pe malul mării nu este cultură, dar adusă acasă cu scop de înfrumusețare a unui interior este deja cultură. Un obiect, o activitate, un fenomen natural pot obține însemnele culturii prin transferul semantic atribuit de vorbitori în anumite circumstanțe verbale. Este vorba, în acest caz, de generarea unor semnificații ce țin de cultură sau, în altă accepție, de conotații culturale. În acest context, V. N. Telia emite ideea că, „dacă o unitate lingvistică conține informații despre cultură, atunci trebuie să existe și o categorie care să coreleze două sisteme semiotice diferite (limbă și cultură) și să permită descrierea interacțiunii lor. Aceasta categorie și este conotația culturală". [idem] În general, conotația culturală presupune „o funcție lingvistică a memoriei, ea determinând identificarea (codul cultural comun al prezentului) și evocarea (codul cultural comun al trecutului) a cuvintelor. Totodată, conotația culturală, ca factor care actualizează specificul lingvocultural al unei anumite comunități, apare ca urmare a interpretării asociativ-figurative prin corelarea acestuia cu standardele și stereotipurile culturale și naționale." Conținutul conotației culturale este determinat de corelarea cu un anumit cod cultural. De asemenea, observă Ana I. Prihodiko, „conotația culturală este o notă complementară a sensului denotativ, care conține informații despre experiența națională și culturală, determinând particularitățile specifice ale limbii la toate nivelurile sale." [Приходько, 2014]

Bunăoară, conotațiile generate de contexte frazeologice relevă elocvent acest fapt: cuvântul *bun*, neutru din punct de vedere stilistic, are diverse conotații în funcție de contextul utilizat, în special, în diverse combinații frazeologice: *brânză* ***bună*** *în burduf de câine,* ***bun*** *de gură, bună* ***poamă****!,* ***bun*** *rău* și multe altele, care, prin semnificațiile ce le conțin (calități ratate, om certăreț, om rău, foarte bun) decodifică realități specifice mediului nostru cultural-lingvistic, substraturi etnopsihologice adânc implantate în procesul de evoluție colectivă, cu profunde implicații cognitive.

Conceptul *conotație* reprezintă un termen-cheie pentru domeniul *culturologiei lingvistice*, care abordează multiple aspecte ce vizează „structurile frazeologice, clişeele, proverbele, aforismele, comparaţiile, metaforele, simbolurile etc., care transpun stereotipuri culturale", după cum relevă Elena Drăgan. [Dragan, 2010] De asemenea, este important să menționăm că „în culturologie, tabloul lingval este un tezaur de material lingvistic ilustrativ care confirmă unele trăsături de caracter atribuite acestui popor, pe de o parte, ca o sursă de informații despre mentalitatea națiunii, pe de altă parte. Tabloul lingval al națiunii este reflectarea lumii înconjurătoare de către conştiința națională în procesul dezvoltării istorice și a cunoașterii lumii înconjurătoare", relevă cercetătoarea L. Raciula. [Raciula, 2015]

Aşadar, lingvistica, fiind „interpretată ca o autentică ştiinţă a culturii, coerentă în toate aspectele sale" [Coșeriu, 2000: 80], transpune în forme și sensuri reflecția, tradiția, credința, într-un cuvânt, întreaga dimensiune existențială a unei etnii. În limba oricărui popor, însemnele culturale caracteristice sunt codificate, după cum spuneam, în structuri, forme estetico-filozofice, cognitive, evocative, adică în tot ce ține de universul spiritual al acestuia. În proverbe precum *Când râde prostul, înțeleptul suspină* sau *Omul sfințește locul, nu locul pe om* este concentrată o întreagă filozofie a trăirii umane din perspectiva românului, care a conştientizat, în timp, adevăruri imuabile.

Elementele de limbaj conotative, suprapuse unor denotate, sensibilizează și surprind conținuturi culturale, atribuind comunicării diferențe atitudinale și de comportament. De exemplu, verbul polisemantic „a face" în diverse contexte, obține conotații care denotă un spectru larg de activități, sentimente specifice cadrului etno-cultural românesc: *a face carte* (a studia), *a face casă* (a construi), *a face o gaură în cer* (a realiza ceva nesemnificativ), *a se face oale și ulcele* (a muri), *a face din țânțar armăsar* (a exagera), *a face capul calendar* (a buimăci) etc., etc. Dacă am compara aceste locuțiuni şi expresii cu structuri echivalente ca sens în alte limbi, bunăoară, în rusă (Cf.: *учиться, строить дом, закрыть глаза, сделать из мухи слона* etc.)., am observa că ele vor modifica anume perspectiva culturală a structurii în această limbă, întrucât, în special, conotațiile figurate

sugerează subtilități singulare ale spiritului etnic, inefabilul codificat în limbă. În contexte frazeologice, bunăoară, sesizăm diferențe pronunțate atât la nivel de structură, cât și la nivel de conținuturi culturale: de exemplu, în română, *a face din țânțar armăsar* presupune o percepție specifică habitatului românesc, cu elemente de faună din partea locului (*țânțar, armăsar*), o combinație în care rima, cu elemente de ludic, decodifică afinități cu creația populară orală, iar în rusă, relevante sunt nu ludicul, ci combinația dintre două reprezentări oximoronice, surprinzătoare. Pentru etnicul rus contează mai mult imaginea celor două vietăți puse în contrast, care trezesc în mintea receptorului asociații cognitive, pe când pentru cel român, expresia delectează auzul, îl sensibilizează, dar și îl contrariază. În alte limbi, aceeași expresie obține alte subtilități conotative și cognitive, de ex., franceză, *faire tout un plat*, care se traduce literal prin „a face tam-tam"; în germană, *machen aus einer Mücke einen Elefanten*, care înseamnă „faci dintr-un țânțar un elefant", iar în engleză – *make a big deal out of this* („mare lucru ai mai facut!") sau, de asemenea, *magnifies slights way out of proportion* („mărește lucrurile simple în mod disproporționat"), ori *make this something it isn't*, ceea ce înseamnă „a face ceva ce nu există". Observăm, din modelele frazeologice discutate, că sensurile conotative din română, spre exemplu, nu se vor regăsi în unele culturi, în schimb, în altele, precum rusa, germana, franceza, există echivalente ce redau aceleași nuanțe culturale și cognitive. Este, probabil, vorba de afinități relevate în culturi apropiate, precum sunt cele enunțate mai sus, care fac parte din civilizația creștină.

Astfel, așa cum bine observă unii cercetători, „conotația este, întâi de toate, un fenomen strâns legat de aspectul cognitiv" [Берестнев, 2008] sau, „în cadrul lingvisticii cognitive, conotația constituie unul din aspectele de bază ale vorbirii reflexive a omului." [Пахомова, 2009]; ori „conotația și cogniția sunt corelate și interdependente în conștiința individului vorbitor" [Бурукина, 2009]

După cum au remarcat unii savanți, conotația culturală se manifestă diferit n cadrul semnului lingvistic. Vorbind despre diverse ipostaze ale componentei culturale în structura semantică a cuvintelor conotative, pot fi identificate câteva aspecte lexico-semantice (conform clasificării lui S.G. Vorkachev [Воркачёв, 2000: 64]: 1) cuvinte, inclusiv nume proprii, a căror conotație se bazează pe asociații; 2) elemente lexico-semantice cu sens figurat pe larg acceptate de vorbitori; 3) cuvinte, a căror componentă culturală conotativă a sensului se manifestă ca un sens figurat-metaforic al unei anumite unități lexicale.

Conotația culturală, prin urmare, este strâns îmbinată cu elemente ale semanticii cognitive, întrucât sursele culturii și ale cunoașterii colaborează în mentalitatea umană, relevând esențe social-istorice, etno-psihologice sau spiritual-afective. Sensurile conotative vor avea neapărat un substrat cognitiv pronunțat, astfel încât nu poți să abordezi problema conotației fără a face referire la aspectul cognitiv. Multiplele fațete ale acestei abordări fac trimitere la contexte verbale și extraverbale, în care sunt decodificate produse culturale naționale marcate de tradiție sau stereotipii de comportament și de percepție, specifice unei etnii, exprimate în limbaj. Aici poate fi enumerată o serie din aceste elemente, în care se suprapun sensurile conotativ și cognitiv: lexicul marcat stilistic sau cuvinte cu marcă expresiv-stilistică; proverbele, zicătorile, expresiile frazeologice, elementele folclorice sau figurile stilistice din creația populară sau din literatura artistică, formulele de salut sau de felicitare, formulele de adresare etc. Bunăoară, cuvântul de salut „noroc", specific vorbitorilor de română, denotă o atitudine familiară, un sentiment de degajare și intimizare între indivizii vorbitori, revelând, în același timp, vechi și profunde semnificații etno-culturale. Proverbe mai vechi, precum *lauda de sine nu miroase a bine* sau *fuga e rușinoasă, dar sănătoasă*, relevă atât conotații culturale ce țin de un mod de educare și de comportament al poporului român, precum și implicații cognitive, care presupun experiențe de cunoaștere, observații și reflecții filozofice în anumite situații de viață. În același timp, descifrăm subtilități ale unor trăsături entice comune, ca decența, modestia, precauția, care s-au cristalizat în conștiința națională secole de-a rândul.

Putem vorbi de o evoluție și în crearea, apariția de noi conotații, dar și de dispariția altora, efemere și ineficiente, adică de dinamism și creativitate lingvistică. Există conotații ce reflectă cultura actuală comună a existenței umane, marcată de efectele globalizării, conturând o nouă etapă în edificarea culturii universale. Acestea se referă la unele elemente de limbaj de circulație internațională

(împrumutiuri directe sau calcuri), în special ce țin de lexicul și frazeologia tehnologică: *maus, virus, a naviga, arhivă (a arhiva), rețea, semn iconic sau emoticon* etc. Uniformizarea activităților umane, a proceselor sociale omogenizează oarecum și aspecte ale culturii care, până odinioară, erau distincte. Astfel, apar tendințe, lucruri, sentimente, atitudini, percepții comune pentru spații culturale îndepărtate și variate sub aspect diacronic.

În linii mari, identificăm o relație directă între conotație, emoție și cogniție, reflectată în conștiința umană și receptată ca atare. Această relație creează, după I. Milică, așa-nimitele „modele cognitive" sau modele populare, culturale, „un ansamblu organizat de cunoștințe comune…" [Milică, 2013], constituite în concepte.

Așadar, conotația reprezintă expresia culturii naționale a unui popor, îmbinată organic cu procesele cognitive produse în conștiința acestuia.

**Bibliografie**:


BART, Roland, Apud: ȘTEFĂNEL, Adriana, Denotațe, conotație, mit. Online https://www.academia.edu/30311916/DENOTA%C8%9AIE_CONOTATIE_MIT accesat: 25.08.21

CONDREA, Iraida, 2008, Curs de stilistică. CEP USM, Chișinău.

COȘERIU, Eugeniu, 2000, Lecții de lingvistică generală. Editura Arc, Chișinău.

DRAGAN, Elena, 2010, Culturologia lingvistică (curs de lecţii). S.R.L. „Tipografia din Bălţi", Bălţi.

MILICĂ, Ioan, 2013, Lumi discursive. Studii de lingvistică aplicată. Editura Junimea, Iași.

RACIULA, Ludmila, 2015, Aspectul lingvo-cultural al frazeologiei limbii române și engleze, Online https://prezi.com/ktrwckhqfjhr/aspectul-lingvo-cultural-a-frazeologiei-limbii-romane-si-eng/?frame=bae7ec183a24e89adee54f556c3867b792c8c3f9 accesat: 08.09.21.

БЕРЕСТНЕВ, Г.И., 2008, К философии слова (лингвокультурологический аспект) // Вопрросы языкознания. № 1. С. 37–65.

БУРУКИНА, О. А., Исследование коннотации с позиции когнитивной лингвистики, Вопросы когнитивной лингвистики, № 3 (024) 2010 г., УДК 81'371 Online, https://cyberleninka.ru/article/n/issledovanie-konnotatsii-s-pozitsiy-kognitivnoy-lingvistiki accesat: 05.06.21.

ВОРКАЧЕВ, С.Г., 2000, Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании, Вопросы языкознания, № 1., С. 64-72.

КУБРЯКОВА, Е.С., 2004, Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Яз. слав. кул-ры. Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках / отв. ред. В.Н. Телия. М.: Яз. слав. кул-ры, М.

ПАХОМОВА, И.Н., 2009, Коннотация и лексическая семантика слова: автореф. дис. канд. филол. наук. ТГУ им. Г.Р. Державина, Тамбов.

ПРИХОДЬКО, А.И., 2014, Коннотация в лингвокультурологическом контексте, Science and Education a New Dimension: Philology,II(1),Issue, Online https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/prihodko_a.i._connotation_in_linguocultural_context.pdf accesat: 10.04.21.

ТЕЛИЯ, В.Н., 1991, Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц. Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. Отв. ред. В.Н. Телия. Наука, Москва.